

מחלוקת שאיננה סימטרית

דעותיהם של חכמים החולקים זה על זה, עומדות בדרך כלל זו מול זו. כאשר אין הדבר כן – עלינו להעמיק בלשון חכמים ולעמוד על שורש הדבר.

התלמוד משופע במחלוקות. זו הדרך המצויה ביותר לבירור הדברים לעומקם ולעמידה על אמיתתם.

על פי רוב, דעות החולקים קוטביות זו לזו. האחד אומר מותר, וחברו - אסור, האחד אומר כשר, וחברו - פסול. זו היא הצורה המצויה ביותר למחלוקת. אולם, יש מקרים שבהם נראה כי שתי הדעות כלל לא חולקות. כל דעה מתייחסת לענין אחר או למישור אחר של הנושא הנדון. דעה אחת איננה מנוגדת לשניה.

דבר זה מהווה קושיא על לשון הגמרא. ראייה לדבר יש במקומות בהם תנאים שנו בלשון שאינה מתאימה לדעתם, כדי להתאימה ללשון החולקים עליהם. למשל (סוכה י"ד ע"ב):

...אלא לרב, בשלמא לרבי מאיר, מאי מצטרפין - מצטרפין לארבע
אמות מן הצד, אלא לרבי יהודה, דאמר: 'אפילו יש בהן ארבעה
כשרה', מאי אין מצטרפין, קנים בעלמא נינהו, איידי דקאמר רבי
מאיר מצטרפין אמר רבי יהודה אין מצטרפין.

רבי יהודה אמר שנסרים אינם מצטרפים לפסול את הסכך, ומשמע מלשון זו שהם סכך פסול אלא שאינם מצטרפים לפסול את הסוכה כולה. אולם לדעת רבי יהודה הנסרים כשרים לסכך, והוא אמר בלשון זו משום שרבי מאיר אמר: "מצטרפין".

וכן (יבמות נ"ח ע"א):

...ממאי, דלמא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה כר' מאיר
סבירא ליה, דאמר קדושין לא אכלה. האי 'כל שאין ביאתה
מאכילתה אין חופתה מאכילתה', 'כל שאין ביאתה מאכילתה אין
כספה מאכילתה' מיבעי ליה, דלמא איידי דאמר תנא קמא חופה
אמר איהו נמי חופה.

רבי ישמעאל אמר "אין חופתה מאכילתה", ומשמע שכסף כן יכול להאכיל, אף שלדעתו כסף אינו מאכיל, משום שתנא קמא אמר בלשונו חופה. ועי' עוד בעירובין צ"ד ע"א, במחלוקת רבי אליעזר וחכמים, זבחים י"א ע"ב, במחלוקת בן בתירא ורבי יהושע, וחולין קי"ט ע"א, בשיטת רבי יוחנן בדעת אחרים.¹

אף המפרשים עמדו על כך. בברייתא מובא (ברכות י"ג ע"א):

קריאת שמע ככתבה, דברי רבי, וחכמים אומרים: בכל לשון.

כתב הפני יהושע (ועי' צל"ח):

ועוד נראה לי לפרש בדרך אחר, דאי סלקא דעתך דטעמיה דרבי משום דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה, מאי שנא קריאת שמע דנקט. ועוד דאמאי קאמר קריאת שמע ככתבה בקיצור, הוי ליה למימר קריאת שמע בלשון הקודש.²

ובמשנה (פאה פ"ה מ"ד):

בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני - יטול, וכשיחזור לביתו ישלם, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: עני היה באותה שעה.

לכאורה היו צריכים חכמים לומר: "לא ישלם", וכבר עמד על כך בעל קול הרמ"ז:

ושמא לרבי אליעזר לא מפטר ממעשר ולא הוי דוגמא דהמחליף, דהתם מיירי שכבר זכה בו העני והיה בו תורת לקט, מה שאין כן בכאן, ורבנן סברי דלקט גמור הוא ולא מחייב, וז"ש עני היה באותה שעה, פי' ויעשה בו כעני ממש, ומשום הכי לא אמר וחכמים אומרים פטור מלשלם, דלא דהכי לחוד פליגי אלא גם אהווה בשעה שנהנה ממנו.³

נראה, כי הסגנון המיוחד של המחלוקת נועד להעמידנו על עומק הדעות השונות ושיטתם.

¹ בספר "יד מלאכי" (כללי האלף, אות ז'), כותב: "אידי דבעי למתני הך מילתא בסיפא תנייה נמי ברישא, אמרינן אף כששתי הבבות לא אמרינהו חד תנא רק רישא הוי מתנא חד וסיפא מתנא אחרנא... ומלתא דפשיטא הוא דהכוונה בזה על רבינו הקדוש מסדר המשניות דאחר שידע דאיפליגו תנאי באותה משנה נקט לישנא דשויא לתרווייהו דאם לא כן, איך יתכן שהתנא קמא כשהתחיל לדבר ואכתי לא ידע דאיכא מאן דפליג עליה ידבר דבר משום חידושא דבר פלוגתיה וזה ברור".

² עי' בשיעור על מחלוקת זו, עמ' 92.

³ עי' בשיעור על מחלוקת זו, עמ' 94.

יתכנו מספר הסברים לדרך זו של מחלוקת. נראה, כי על פי רוב כל שיטה מביעה את דעתה בדרך שתבטא את המקור לשיטתה. אמנם המחלוקת היא בענין הלכתי מסויים, אך שורשיה נוגעים להסתכלות כללית על הענין, ודבר זה מרומז בלשון זו (למשל, מחלוקת רבי וחכמים, ברכות י"ג ע"א, לקמן עמ' 92). פעמים, שהמחלוקת מובאת בצורה כללית, אף שהיא נוגעת למקרה מסוים, והבאתה בצורה כללית מלמדת על עומקן של הדעות (למשל, מחלוקת סומכוס וחכמים, בבא קמא מ"ו ע"א, לקמן עמ' 371).

השיעורים הקשורים לכלל זה:

עמוד 85	סמיכת גאולה לתפילה	ברכות
עמוד 92	"קריאת שמע ככתבה"	ברכות
עמוד 94	"עני היה באותה שעה"	פאה
עמוד 156	"אם למקרא" ו"אם למסורת"	
עמוד 349	קל וחומר וגזרה שוה בתשלומי מיטב	בבא קמא
עמוד 371	ממון המוטל בספק	בבא קמא